

De Saambinder

KERKELIJK WEEKBLAD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Meditatie

Rijk en arm

Onder de tegenstellingen die wij allemaal wel kennen in dit leven behoort ook die van arm en rijk. Veel mensen zien dit als een onrechtvaardige tegenstelling. Die willen de rijken armer en armen rijker hebben, nivelleren noemt men dat. Maar men vergeet dat arm en rijk er niet is omdat wij mensen dat bepalen, maar omdat dit door God de Heere is bepaald. Salomo zegt daarvan in Spreuken 22 vers 2: "Rijken en armen ontmoeten elkander; de Heere heeft hen allen gemaakt".

Maar in bovenstaande tekst gaat het niet over arm en rijk in de betekenis die wij er meestal aan geven. Daarin gaat het over de geestelijke armoede en over de geestelijke rijkdom. En dan plaatst de apostel Paulus deze tegenstelling in het licht van de genade-wetenschap. "Want", zegt hij, "gij weet de genade van onze Heere Jezus Christus". Wat een wonder wanneer wij van deze genade mogen weten. Nee, niet alleen met ons verstand, maar door de zielsbevindelijke kennis. Die kennis van genade is ten nauwste verbonden aan kennis van zonde en schuld. En de beleving daarvan vindt plaats in de rechtshandelingen Gods met een mens.

Voordat de ziel mag komen tot de wetenschap van genade in de Heere Jezus Christus, is er de ontdekking

'Want gij weet de genade van onze Heere Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden'.

2 Kor. 8 : 9.

door de Heilige Geest. En door die ontdekking krijgen we kennis aan Gods heilige Wet, die in één ogenblik geheel ons vijandig bestaan bloot legt. En de eis van die gestrenge wet des Heeren brengt tot de wetenschap van een hemelhoge schuld.

Geliefde lezer, hebben we al eens gebogen met de geopende schuldbrief in de smart van onze ziel voor een alwetend en rechtvaardig God? Hoe is dan die schuldbrief tevens ons doodvonnis. Bange ogenblikken in de ziel als de zondaar beleeft: 'Ik lag gekneld in banden van de dood, daar de angst der hel mij alle troost deed missen; ik was benauwd, omringd door droefenissen, maar riep de Heer' dus aan in al mijn nood: Och Heer' och wierd mijn ziel door U gered'.

Dat brengt als een alles onwaardige in de vernedering voor God. Hebben we zo al eens voor Hem mogen buigen met de belijdenis en bede uit zondag 5 uit onze Heidelberger Catechismus: "Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er enig middel waardoor wij deze straf zouden kunnen ontgaan en wederom tot genade komen?"

In deze gestalte blijft er van ons niets anders over dan een arme, arme zondaar; hulpeloos, reddeloos,

radeloos en hopeloos.

En nu willen we allemaal wel verlost worden en de Heere Jezus tot ons deel hebben, maar we zijn ten diepste vijand van de weg waardoor Hij ons ten deel wordt. En daarom, het is een wonder van genade als een mens arm gemaakt mag worden. Want alleen aan een arme en doemwaardige zondaar verheerlijkt God Zijn genade, zodat deze met de dichter in die verlossende genade mag roemen: "Toen hoorde God: Hij is mijn liefde waardig; de Heere is groot, genadig en rechtvaardig; en onze God ontfermt Zich op 't gebed".

En geliefde lezer, dat is nu alleen mogelijk in de Heere Jezus Christus. Paulus schrijft - en ik denk met ontroering en aandoening in zijn hart "om uwentwil arm geworden". Nee, in het paradijs waren we niet arm. Integendeel: onuitsprekelijk rijk! Maar wij hebben gekozen, moed- en vrijwillig, tegen de rijkdom en voor de armoede. En weet u, wat nu zo erg is? Dat we daar van nature zo blind voor zijn. De Heere zegt: "... en gij weet niet dat gij zijt ellendig, en jammerlijk, en arm, en blind, en naakt".

Maar voor degene, die daar smartelijk aan ontdekt zijn, heeft de Heere

Inhoud

Meditatie: Rijk en arm	1
Bijbelstudies: Het werk aan de muur van Jeruzalem (4)	3
Enkele opmerking over het pastoraat bij incest (5)	3
Erkenning van Gods daden	4
(Oranje-) Nassau en de Nederlanden	6
De vreemdeling in Bijbels perspectief (2)	7
Kerknieuws	9
Berichten	9
Predikbeurten	10

DE SAAMBINDER
Kerkelijk weekblad
der Gereformeerde Gemeenten.

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur: ds. A. Moerkerken.

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:
ds. A. Moerkerken,
Händelstraat 1,
2901 JC Capelle aan den IJssel,
tel. 010-4472388, fax 010-4472263.

Redacteur: ds. G.J. van Aalst.
F. Bolstraat 12, 2981 CC Ridderkerk
tel. 0180-425915.

Kerkelijk nieuws en berichten aan:

redactie-secretaris: C.G. van Es
Ronsseweg 527,
2803 ZJ Gouda,
tel. 0182-571292, fax 0182-533928.

Abonnementen, adreswijzigingen,
predikbeurten en beroepingswerk
aan:

De Saambinder - abonnementen,
Postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599.
Postbankno. voor
abonnementsgelden: 64327.

Alle advertenties aan:

Administratie van de Saambinder:
J. Honkoop, Jan Willem Frisoehof 53,
2517 LA 's-Gravenhage,
tel. 070-3514465, fax 070-3512718.
Postbankno. 256686.

Correspondentie-adres
Noord-Amerika:

Mr. Clarence Bleeker
1233 Leffingwell Av, N.E.,
Grand Rapids, Michigan,
U.S.A. 49505.

Abonnementsprijs
bij vooruitbetaling:

voor Nederland: f 24,00 = €11,- per
halfjaar (te betalen per 1 april en 1
oktober d.m.v. een acceptgiro)

voor het buitenland:

Luchtpost:
Amerika \$ 56,-, Canada \$ 68,-.

Zeepost:
Amerika \$ 49,-, Canada \$ 59,-.

Advertenties f 1,10 = €0,50,- per mm.

Familieberichten
f 0,85 = €0,40,- per mm.

Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen uiterlijk
donderdagmorgen in bezit van de
administratie te zijn.

Faxberichten vrijdag voor 12 uur.

Rouwadvertenties tot uiterlijk
maandagmorgen 12 uur (telefonisch).

De redactie kan niet aansprakelijk
worden gesteld voor de inhoud van de
advertenties en de ter recensie
aangeboden boeken.

Jezus zich overgegeven in DE armoede. O, zie het Lam Gods niet alleen in de kribbe, gehuld in doeken, maar ook onthuld, naakt aan het kruis! Dat tekent en predikt Hem in een niet te beschrijven armoede. O, hoe arm Hij daar hangt, gescheiden van de hemel, maar bovenal van de God van de hemel. En dan te bedenken dat Hij rijk was. En waarom nu die diepte van armoede? Om in deze weg van volmaakte gehoorzaamheid te herstellen in Gods gunst en zalige gemeenschap. Om armen rijk te maken! Hoor Maria, de moeder Gods, zingen: "Hongerigen (d.i. armen) heeft Hij met goederen vervuld en rijken ledig weggezonden". "Opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden". Daarom is Gods Kerk "als niets hebbende en nochtans alles bezittende". Dat is nu nooit te zeggen wat dat betekent om als een arme zondaar door Hem aanvaard te worden. Het kostelijke Avondmaals-

formulier zegt het zo vol van inhoud: 'De vervloeking van ons op Zich geladen, opdat Hij ons met Zijn zegening vervullen zou'.

En als de beginselen van die zegeningen hier al zo rijk zijn, wat zal dat dan wezen in de volmaaktheid? Dat heeft geen oor gehoord en geen oog gezien, en dat is in geen menshart opgeklommen, hetgeen God bereid heeft die, die Hem liefhebben. "Gij weet de genade", schrijft de apostel aan het volk des Heeren in Korinthe. Maar weten wij het nu ook? De Heere geve ons maar levende werkzaamheden met deze vraag, voor het eerst of opnieuw, zodat wij als een arme zondaar tot die rijke Heere Jezus Christus zouden vluchten met de smeekbede:

"O God, wees mij, de arme zondaar, genadig!"

Kapelle-Biezeling, ds. J.J. Tanis.

Het werk aan de muur van Jeruzalem

Nehemia 3

(4) Heilige ijver

De edelen van Thekoa achtten het werk aan de muur dus beneden hun waardigheid. Zichzelf hadden zij er niet voor over. Maar we lezen ook andere dingen in dit hoofdstuk. Er waren er ook die zelfs twee stukken voor hun rekening namen. De één werkte dus sneller dan de ander. Zo zal het ook altijd weer zijn in het Koninkrijk Gods. Als we de talenten, die de Heere ons schonk maar gebruiken en niet begraven in een zweetdoek. Het is zo verkwikkend wat we lezen in vers 20: "Na hem verbeterde zeer vuriglijk Baruch, de zoon van Zabbai, een andere maat." Wat is het een zegen om zo met ijver, vuur en lust bezig te zijn in de dingen des Heeren. Matthew Henry veronderstelt dat Baruch in zijn vuur ook anderen zal hebben aangestoken. Baruch had iets van David in

Psalm 69 : 10, waar we lezen: "Want de ijver van Uw huis heeft mij verteerd." Die ijver was bij Christus volmaakt. Gods kinderen moeten zich aanklagen dat er zoveel ontbreekt aan hun liefde, hun ijver en hun trouw. Maar Christus heeft met een volmaakte ijver geijverd in de dingen des Vaders. In Hem is dan ook een volkomen verzoening. Maar als we uit Hem bediend worden, dat zal er toch iets in ons leven openbaar worden van de ijver die Baruch kenmerkte.

Getallensymboliek?

Als we dit hoofdstuk goed lezen, dan blijkt dat de muur verdeeld was in tweeënveertig sectoren. Dat wil zeggen zes maal zeven. Merkt u de getallensymboliek, die daarin opgesloten ligt? Zes is het getal van de mens. De mens, die het tot zes kan brengen, zelfs tot zeshonderdzesen-

zestig, zoals in de Openbaring van Johannes, maar nooit tot zeven. Zeven is het getal van God, het getal dat wijst op de goddelijke volmaaktheid. Zes maal zeven sectoren dus. Mogen wij daaruit afleiden, dat het hier om Gods werk ging (zeven), maar dat de Heere daarbij mensen (zes) wilde gebruiken? Ik geloof zeker dat we deze getallensymboliek hierin mogen lezen. In ieder geval is het wel een waarheid, dat de Heere Zijn werk volvoert in Zijn Koninkrijk met goddelijke volmaaktheid, maar dat Hij daarbij wel mensen wil gebruiken. Dat is wat anders dan activisme. Die godsdienst van de mens uit weet niet van het wonder. Maar in het Koninkrijk Gods wordt het zo'n wonder dat de Heere, Die geen mens nodig heeft, toch mensen gebruiken wil.

Scheiding

Wat was nu de betekenis van die muur? We zagen het al eerder dat die muur scheiding maakte. Israël mocht zich niet vermengen met de heidenen. Gods volk mocht niet samen met de afgoden. Dat is nog zo. Die muur moet nog steeds recht overeind staan. Geen vermenging tussen kerk en wereld. Gods volk zal "alleen wonen", zo zegt ons de Schrift. Wel in de wereld, maar niet van de wereld. Steeds probeert de duivel die muur te verstoren, de scheiding te ondermijnen. Soms lijkt het onderscheid wel uitgewist, omdat de kerk al meer wereld wordt en de wereld al meer de kerk binnendringt. Ook vandaag is herbouw zo nodig. En die herbouw begint bij het *bewaren van Gods Woord*. Als het Woord zijn gezag verliest, komen er bressen in de muur en krijgt de wereld al maar kansen de kerk binnen te dringen. Het is een heilige roeping vanuit dat Woord te bouwen aan al datgene wat de kerk van de wereld moet onderscheiden. Wat gaat er van ons uit? Wat is er van ons te zien en te merken? Waarin onderscheiden we ons van de wereld? Men sprak vroeger over "gewaad, gelaat, gepraat en daad". Maar er is nog veel meer dan dat! Hebben we onszelf ervoor over? We willen niet graag opvallen in een wereld, die met God niet rekt, omdat we onszelf er niet voor over hebben. Maar waar de Heere werkt, daar komt dat onderscheid toch openbaar. Wij zijn in onszelf niet

anders, want we zijn allen van dezelfde zondaarslap gescheurd, maar dan gaan we toch anders doen. Nogmaals, hoe staat het vandaag met die muur en wat gaat er van de kerk uit? Wat is het een zegen als Gods kinderen zo in heilige eendracht staan bij die muur om zo samen te waken bij dat onderscheid tussen kerk en wereld. Elkaar vermanend waar dat nodig is. Elkaar waarschuwend tegen allerlei vormen van wereldgelijkvormigheid. En samen roepend tot God.

De Heere Zelf staat ervoor in

Want uiteindelijk, als wij het moesten doen, als het afhing van onze ijver, het was hopeloos verloren. Maar dan denk ik toch weer aan die getallensymboliek; tweeënveertig sectoren, dus zes maal zeven. De Heere wil mensen gebruiken, maar Hij doet het. Het goddelijke zeven wil het menselijk zes gebruiken, maar het hangt toch van de zeven af! Wij allen hebben gezondigd, wij zijn zo ontrouw en biddeloos, zo weinig waakzaam. Wij zijn zo vleeselijk, zo verkocht onder de zonde. Als onze eigengebouwde muren de kerk moesten beschermen, er zou allang geen kerk meer geweest zijn. Maar de Heere Zelf staat ervoor in. Hij

houdt getrouw Zijn Woord. Bij monde van Jesaja heeft Hij het gesproken tot Zijn klagende Sion: "Uw muren zijn steeds voor Mij" (Jes. 49). De muren van Zijn kerk verliest Hij geen ogenblik uit het oog. Hij waakt erover. Wat is de kerk, wat er ook tegenop moge komen, veilig bij Hem. De Heere bouwt Zijn Sion. Hij bewaart Zijn Sion. Hij Zelf staat in voor Zijn Sion. En al wil Hij mensen gebruiken, in de mens blijft er geen roem over. Hij trekt de muur om Sion op. Al van eeuwigheid heeft Hij Zijn volk verkoren. Hij gaf Zijn kinderen al van eeuwigheid aan Christus. Ze zijn gekocht met Zijn bloed. Die getrouwe Zaligmaker waakt over de muur van Zijn kerk. Hij zegt het tot de Vader: "Bewaar ze in Uw Naam, Die Gij Mij gegeven hebt." (Joh. 17). En het is de Heilige Geest, Die ze toebrengt. Zeker, het is een wonder als de Heere ons gebruiken wil, zoals Hij al die werkers aan de muur van Jeruzalem gebruiken wilde. Maar het grootste wonder is, dat de Heere Zelf de muur van Jeruzalem bouwt. Hij houdt Zijn kerk in stand en Hij zal eeuwig de eer ontvangen. (Wordt vervolgd)

Zeist,

ds. J. J. van Ekeveld.

Enkele opmerkingen over het pastoraat bij incest

(5)

Het functioneren van het vijfde gebod

In het contact met slachtoffer en gezinsleden komt steeds opnieuw de vraag naar voren of men wel kan voldoen aan de eis van het vijfde gebod tegenover de dader, die meestal de vader zal zijn: 'Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat u de HEERE, uw God geeft.'

Een gruwel in Gods ogen

Voorop moet worden gesteld dat de incest plegende vader zichzelf volledig te schande gemaakt heeft. Binnen de huwelijksomgang in liefde, die in de geslachtsgemeenschap een bekroning vindt, is geen enkele ruimte voor een derde. De incest-dader zondigt zondermeer tegen het

zevende gebod: Gij zult niet echtbreken. Hij vergriipt zich bovendien op gruwelijke wijze aan een kind, dat God hem had toe betrouwd om dat op te voeden in de tere vreze van God. In prediking en pastoraat moet allereerst duidelijk doorklinken, dat geen vader een beroep op het vijfde gebod mag doen om zijn kinderen te kleineren, seksueel te misbruiken en emotioneel te beschadigen.

De betekenis van het bijbelse begrip 'eren'

Vervolgens is het goed om in het pastorale gesprek allereerst de betekenissen van het grondwoord voor 'eren' uit te leggen. Eren komt van een werkwoord, dat zwaar zijn, gewichtig zijn, geëerd zijn betekent. J.P. Lettinga, kenner van bijbels Hebreeuws, wijst erop dat dit woord eren een breed betekenisveld heeft.

Het loopt van een gewoon erkennen via achten en competent achten tot hoogachten en eren. In Leviticus 19 : 3 wordt een ander woord gebruikt: 'Een ieder zal zijn moeder en zijn vader vrezen'. Het woord 'vrezen' betekent dat wij geroepen worden het ouderlijk gezag te eerbiedigen met dezelfde diepe, liefdevolle hoogachting die de Heere toekomt. De breedte die het bijbelse begrip 'eren' laat ons zien, brengt ons bij de vraag naar de grond en de grens van de gehoorzaamheid van het kind. De grond ligt in het gebod. De Heere heeft de ouders als ambtsdragers over de kinderen gesteld. Hij Zelf staat achter hen en daarom vraagt Hij voor degenen die in Zijn Naam regeren eer. Daarom alleen konden Sem en Jafeth hun vader blijven eren, toen Noach de eerbied voor zijn persoon als vader te grabbel gooide. God vraagt immers een gehoorzamen van de ouders in de Heere (Ef. 6:1). Dat betekent in het geval dat ons bezig houdt, vragen: 'Heere, wat wilt U dat ik doen zal, gelet op de zondige daden van mijn vader of mijn broer?'

De begrenzing van het gebod

Men zal Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen (Hand. 4:19). Dat bijbelwoord begrenst ook de gehoorzaamheid van jongeren aan hun ouders. Er is een geoorloofde, een door God geëiste ongehoorzaamheid van kinderen aan ouders, wanneer die ouders zelf het heilzame en goede gebod des Heeren God verachten. Kinderen en jongeren mogen zichzelf niet in gevaar begeven. Jeugdigen mogen zich evenmin laten misbruiken uit een stuk solidariteit met het gezin. Zulke kinderen en jongeren mogen én moeten hulp vragen aan anderen: de predikant, de ouderling, de leraar, de huisarts, een maatschappelijk werker of werkster van 'De Vluchtheuvel'. Hulp vragen is geen ongehoorzaamheid! Het gezag van de ouders is niet absoluut, maar wordt begrensd door het Woord van God.

De Catechismus spreekt over het geduld hebben met de zwakheden en gebreken van de ouders. Hiermede wordt niet gezegd dat een kind zou moeten toegeven aan het zondige verlangen van een ouder. De uitdrukking betekent evenmin, dat de zonde van de incest-dader moet worden gebagatelliseerd of toegedeckt.

De Bijbel laat ons daarover niet in het onzekere: 'De werken des vleses nu zijn openbaar, welke zijn overspel, hoererij, onreinigheid, ontuchtigheid... van dewelke ik ook te voren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven' (Gal. 5:19,20). Geduld hebben met de zwakheden van onze ouders wil nooit zeggen dat wij hun zonden moeten goedkeuren.

De strekking van het gebod

Anderzijds doet de zonde van ouders het gebod niet te niet. We mogen onze ouders die een misstap hebben begaan, maar niet weggooien en verafschuwen. Het is duidelijk dat de weg tot het eren van de ouders in de diepste zin van het woord alleen kan worden gebaad door een schuldbelijdenis van de incest-dader tegenover het slachtoffer. Als dat ontbreekt, kan er alleen sprake zijn van het erkennen van die ouder voor hetgeen we door Gods goedheid in algemene zin nog aan goede dingen mochten ontvangen. Zelfs als er sprake is van een onvoorwaardelijke schuldbelijdenis, kan het vergeven en eren nog heel zwaar vallen.

Maar welke weg moeten we dan gaan? Laten we allereerst vragen om het licht van de Heilige Geest in ons eigen hart. Als we dat ontvangen, gaan we ons eigen zwakheden en

gebreken zien. We zien de zonde van een hatend hart. We ervaren onze eigen krachteloosheid om naar Gods geboden te leven. Dan leren we met ons eigen verzondigde leven vluchten naar de Heere Jezus Christus. Hij heeft Zijn ouders op een volkomen wijze geëerd en lief gehad tot op het kruis van de vloek. Wie niet bij dat kruis komt, zal nooit een ouder die struikelde echt en ten volle kunnen vergeven. In Zijn wonden alleen is allerlei vertroosting! Bij Hem is genade om onszelf te verloochenen. Dan gaan we uit Zijn volheid genade begeren om onze ouders te erkennen en lief te hebben zonder hun zonden goed te keuren.

Dat mogen zien op Jezus is zo heilrijk voor het herstel van ontwrichte verhoudingen. De vrucht daarvan is dat wij hen de weg mogen wijzen, die zij ons vroeger zelf hebben gewezen: de bekering tot God, de vergeving der zonden in Christus. De vrucht daarvan is dat we geduld krijgen met de zondaar, omdat we zien hoeveel geduld God met ons moet hebben. De vrucht daarvan is een ootmoedig gebed voor een incest-dader: 'Heere, wilt u mij voor die zonde bewaren en wilt u hem ervan verlossen.' Dan handelen we naar de geestelijke strekking van het gebod.

Boskoop, ds. M. Golverdingen.

Erkenning van Gods daden

'Ons past geen mensenverheerlijking maar een ootmoedige erkenning van Gods daden.' Daarmee zette de oud-voorzitter van het Curatorium, ds. A. F. Honkoop, de toon voor de herdenking van het 75-jarig bestaan van de Theologische School. 'Met de oprichting van de school wilden de Gereformeerde Gemeenten zich geen naam verwerpen. Het ging ds. Kersten om het welzijn van de gemeenten', aldus ds. Honkoop.

De 'reuzenauto' die bij de opening van de school in 1927 uit Kampen naar Rotterdam tufte, was op de vroege zaterdagmorgen van 26 januari jl. niet op de autosnelwegen te vinden. En de Zeeuwen arriveerden

evenmin om tien uur massaal per trein, zoals ds. Kersten 75 jaar eerder schreef. Maar ze waren er wel: Kampenaren en Zeeuwen, evenals zovelen uit andere plaatsen! Bijna alle predikanten namen plaats onder de kansel waar ze tijdens hun studententijd hun eerste probeersels in de predikkunde voor een klein publiek lieten horen. Predikantsweduwen die elkaar soms jaren niet hadden ontmoet, drukten elkaar de hand.

Het kerkgebouw aan de Boezemsingel in Rotterdam pulde uit toen even na half elf docent ds. G. J. van Aalst de 'vrienden en vriendinnen van onze Theologische School' een hartelijk welkom heette. 'Het doet

ons meer dan goed dan we kunnen uitdrukken, dat u hier bent.'

Ds. A. F. Honkoop opende daarna de samenkomst. In verband met zijn gezondheid beklom hij als enige niet de kansel. 'Laag bij de grond, dat is beter voor ds. Honkoop.' Nauwelijks een week eerder was hij teruggetreden als voorzitter van het Curatorium. De predikant wees in een kort, indringend openingswoord op de woorden van Gamaliël: 'Want indien deze raad of dit werk uit mensen is, zo zal het gebroken worden. Maar indien het uit God is, zo kunt gij dat niet breken' (Hand. 5 : 38 en 39). De oud-curator zei in verwondering terug te zien op de achterliggende historie. 'Veel werk in het kerkelijk leven wordt enthousiast begonnen. Maar het blijkt mensenwerk te zijn. De Theologische School is een gave van God. Dat mogen we van harte geloven. Ondanks allerlei tegenstand mag de opleiding er nog zijn.' Ds. Honkoop zei eerlijk dat de kritiek soms pijn doet. 'Men vergeet dat de opleiding geen pure beroepsopleiding is. Het gaat om studie en vorming voor het hoogste ambt op aarde: Dienaar van het Goddelijk Woord.'

Het werd merkbaar stiller toen ds. Honkoop afsloot met een kort persoonlijk woord. Eerlijk gaf hij daarin te kennen dat het hem veel meer deed dan hij ooit had gedacht nu hij – na 42 jaar lid te zijn geweest van het Curatorium – had moeten terugtreden. 'Het is voorbij. Gods weg is anders dan wij soms wensen. Maar het is Gods weg en daarom is het goed. Het gaat niet om mensen. Zij kunnen gemist worden. Er is slechts Een die niet gemist kan worden: de grote Koning van de Kerk. De Heere blijft en dan is het goed. Met die getrouwe Koning kunt u verder. Hem alleen zij de eer.'

Treffend was dat het programma na dit woord aangaf te zingen Psalm 118 vers 7:

'De HEER' is mij tot hulp en sterkte; Hij is mijn lied, mijn psalmgezang; Hij was het, Die mijn heil bewerkte, Dies loof ik Hem mijn leven lang.'

Ds. M. Golverdingen gaf een overzicht van hetgeen voorafging aan de opening van de Theologische School. Hij schetste de twee lijnen die bij de Ledeboerianen en Kruisgezinden te vinden waren: voor- en tegenstanders van studie en opleiding. Ds. Ledeboer studeerde op zijn

preek. Zijn opvolger, o.a. ds. P. van Dijke, was daarentegen iemand die soms zelfs boven aan de kanseltrap nog niet wist over welke tekst hij moest preken. Beide gedachten waren er ook na de vereniging van 1907 nog binnen de Gereformeerde Gemeenten. Dankzij de onvermoeibare ijver van ds. Kersten kon er uiteindelijk een start gemaakt worden met de Theologische School. Daarbij speelde onmiskenbaar een rol dat deze predikant persoonlijk verantwoordelijk was voor de uitgave van 'De Saambinder', waarin hij meer dan zestig artikelen schreef voordat het zover was dat de Gemeenten met de stichting van een opleiding akkoord gingen. Ds. Kersten moest soms klagen over de smadelijke oppositie. Ooit vertelde hij aan – toen student – De Gier eenmaal te hebben overwogen het kerkverband dat hem lief was te willen verlaten, namelijk als de oprichting van de Theologische School definitief was weggestemd.

Ds. Moerkerken schetste vervolgens de 75-jarige geschiedenis van de School. 'In vijftientig minuten of liefst nog korter. Dat is dus drie jaar per minuut.' Daarvoor had de rector van de School het bijzondere voorrecht, gebruik te kunnen maken van de notulen van het Curatorium. Hij memoreerde de verschillende curatoren en docenten. Verder gaf hij een bloemlezing van de adviezen en vermaningen die studenten kregen. Geregeld moesten de curatoriumvoorzitters de aanstaande predikanten manen te studeren. 'Het mag ook niet om inlegkunde gaan. In de preek gaat het om uitlegkunde.' Verder waarschuwden de curatoren de proponerende studenten niet te lang te preken. 'Anderhalf uur is het maximum voor de hele dienst.' Ook wees een voorzitter op het belang achtung te bewaren. 'Als er werkelijk benauwdheid is, dan dient men dat voor zichzelf te houden.' Anderzijds werd een student gewaarschuwd voor bewonderaars: 'Al die bewonderaars zijn te vergelijken bij een slager die een paasos rondleidt om hem even later de hals af te snijden...'

Drie predikanten gaven aansluitend een korte impressie van hun eigen studententijd. Ds. A.M. den Boer vertelde over de periode dat ds. L. Rijkssen met vaste hand bestuurde. 'Hij was goed geïnformeerd. Als je

een 'zwart beurtje' had vervuld, dus zonder toestemming een tweede keer in een week had gepreikt, dan zwaaide er wat. Evenzo wist hij studenten die teveel van eigen kunnen waren overtuigd weer met beide benen op de grond te zetten. Anderzijds was hij een vader voor mismoedigen.' Van beginnende studenten verlangde hij het Kort Begrip van ds. G. H. Kersten uit het hoofd te leren. 'Dan had je een fundamente.'

Ds. Van Ekeveld voerde de aanwezigen mee naar de jaren zeventig toen ds. K. de Gier rector was en ds. A. Vergunst naast hem een stuwende kracht was. Beiden verlangden veel van hun studenten. Ds. De Gier leerde hen kerkordelijk denken. Ds. Vergunst bracht hen de liefde voor oude Gereformeerde theologen bij. 'Soms greep hij te hoog. Zo zijn we ooit begonnen aan de duitstalige dogmatiek van Heinrich Heppe, maar daarin zijn we niet ver gekomen. Dat ging niet.' Met waardering sprak hij over docent ds. J. C. Weststrate, die in bescheidenheid zijn studenten onderwees.

Ds. C. Neele kon er niet omheen de drie nog levende docenten te typeren. Hij vertelde dat er meer structuur in de opleiding was gekomen. De schoolbel is onverbiddelijk geworden. De studie van de grondtalen blijkt veel van de studenten te vergen. Hij citeerde docent ds. L. Blok. 'Ja jullie krijgen de bul van de Theologische School niet cadeau.'

De ceremoniemeester van de samenkomst, docent ds. Van Aalst overhandigde vervolgens het jubileumboek 'Ontboezemingen' van oud-curator ds. A.F. Honkoop, de curatoriumvoorzitter ds. J.J. van Ekeveld, rector ds. A. Moerkerken, kosterbibliothecaris M. Bal en redactielid mw. J. Kranendonk-Gijssen.

Nadien kreeg ds. G.M. de Leeuw de gelegenheid om namens de Amerikaanse gemeenten een cadeau te overhandigen. Ds. Van Aalst wees hem er voor de duidelijkheid op dat de voertaal van de samenkomst Nederlands was. De Amerikaanse afgevaardigde overhandigde een plaque, bestemd voor de curatorenzaal. Ds. Van Ekeveld kreeg ds. De Leeuw zover dat hij de Engelse tekst voorlas. Daarnaast overhandigde de predikant uit de VS een tweetal cheques en voegde daarbij het advies nog even te wachten met het verzil-

veren. 'Donderdag is de koers van de dollar omhoog gegaan. Dus nog even afwachten.'

De gemeente Capelle-West had het voortouw genomen onder de kerkenraden een inzameling te houden voor een cadeau. Namens al die gemeenten kon de consulente van Capelle-West, ds. A. Schot, een cheque overhandigen van € 23.000. Daarnaast kon hij meedelen dat de collecte van de bijeenkomst het bedrag van bijna 6400 Euro had opgebracht. Het geld zou worden aangewend voor de aan-

schaf van een nieuw meubilair voor de school.

Een half uur later dan de planning was (maar niemand mopperde daarover) sloot docent ds. L. Blok deze samenkomst. Voordat hij met dankgebed eindigde, werd gezongen Psalm 22 vers 16 in de berijming van Datheen:

*Uit hen zal altijd iemand komen voort,
om den nakomers te leren Uw woord,
Ende de goedigheid hoog geprezen,
Van U bewezen.*

De redactie

(Oranje-) Nassau en de Nederlanden

- Overdenkingen bij een prinselijk huwelijk -

(1)
Vele Nederlanders voelen zich nog verbonden met de koninklijke familie. Dat bleek duidelijk in deze weken bij het huwelijk van de Prins van Oranje op 2 februari j.l. Van oorsprong is ons vorstenhuis geenszins Nederlands. Het grafelijk huis Van Nassau was Duits, terwijl de Oranjes van Franse oorsprong zijn. De stambomen voeren terug tot in de achtste eeuw. Maar in Gods voorzienig bestel was bepaald dat hun nakomelingen in ons land gedurende eeuwen een vooraanstaande plaats zouden innemen. Wie kan Gods wijs beleid doorgronden?

Een zeer oude band

Reeds in 1403 - dus nu bijna 600 jaar geleden - vestigde de eerste uit het huis Nassau zich in Breda. Dat was graaf Engelbrecht I van Nassau-Diez-Vianden, die huwde met een rijke erfdochter, Johanna van Polanen. Zij erfde Breda en andere bezittingen van haar vader. Zo kwam het huis Nassau in de Nederlanden. Johan V, hun zoon, woonde ook in Breda. Zijn zoon Engelbert II was de eerste stadhouder in de Nederlanden. Zijn broer Johan V van Nassau breidde de familiebezittingen uit en diens zoon Hendrik III stond in de gunst bij keizer Karel V en werd stadhouder van alle Nederlandse gewesten. Hendrik III trouwde eveneens met een rijke erfdochter, Claudia van Oranje. Hun zoon, René van Chalon, stierf aan zijn op-

het slagveld opgelopen wonden. Zijn bezittingen liet hij na aan de oudste zoon van zijn oom Willem van Nassau en diens vrouw Juliana van Stolberg. Dit was onze 'vader des vaderlands'. Hij was op de Dillenburg luthers, doch moest om politieke redenen in Brussel rooms worden.

Oranjes betekenis

Zonder twijfel was Willem van Oranje-Nassau de belangrijkste en rijkste edelman in de Nederlanden. Karel V hield van hem als van een eigen zoon, maar Karels natuurlijke zoon Filips zag in Oranje de leider van een revolutie. Filips vond Willem van Oranje té tolerant voor 'kettters', zoals de lutheranen, doopsgezinden en gereformeerden. Prins Willem I is viermaal gehuwd geweest. Twee echtgenotes, Anna van Buren en Anna van Saksen, brachten ook veel bezit in de familie. Toen Filips II als heer der Nederlanden de protestanten liet uitroeien, ging het politiek verkeerd. Oranjes visie was dat overheden niet mogen heersen over de gewetens van hun onderdanen. In de jaren '70 van de 16de eeuw koos prins Willem voor de gereformeerden, maar diverse kinderen bleven rooms, zoals Charlotte Flandrina, die abdis van een klooster bij Poitiers was. Willem I nam in Dordrecht voor de eerste maal deel aan het Heilig Avondmaal. Wij weten dat hij de leider van de strijd tegen de Spaanse bezetter werd. Oranje betaalde uit eigen mid-

delen huurlegers, terwijl zijn broers Adolf, Lodewijk en Hendrik hun leven voor de Nederlandse vrijheidsstrijd gaven. Had Oranje daarnaast ook buitenlandse steun?

Een vast verbond

In 1573 schreef Willem van Oranje aan de geuzenadmiraal Sonoy: 'Gij schrijft ons, dat men u soude laten weten, of wij oock met eenigen groten, machtigen Potentaet in vasten verbonde staen. Waarop wij niet laten willen ulieden voor antwoorde te geven, dat aleeer wij oit dese sake ende beschermenisse der Christenen en andere verdrukten en desen lande aengevangen hebben, wij metten alderopperste Potentaet der Potentaeten alsulken vasten verbondt hebben gemaect, dat wij geheel verskert sijn, dat wij en alle degene die vastelijk daerop betrouwen, door sijne geweldige en machtige hand ten leste noch ontset sullen worden, spijt alle sijne en onse vijanden.' Oranje had gezien waarvan zijn hulp moest komen!

Vogelvrij

Willem van Oranje werd in 1581 vogelvrij verklaard, omdat hij zich verzette tegen geloofsonderdrukking en het vertrappen van de vrijheden in de steden en provincies. Hij verdedigde zich in een 'apologie', waarin staat dat een vorst de taak heeft de onderdanen rechtvaardig te regeren. Het volk is er niet voor de vorst, doch andersom!

Nadat in 1582 een moordaanslag was gepleegd op Oranje, stierf diens derde echtgenote, Charlotte de Bourbon, aan uitputting door het verplegen van haar man, maar in Louise de Coligny, de dochter van de Franse hugenotenleider Caspard de Coligny, vond hij zijn vierde echtgenote. Bekend is dat een volgende aanslag op het leven van de prins, op 10 juni 1584 te Delft, helaas is geslaagd. Zijn laatste woorden, die hij in het Frans uitsprak, hielden een gebed in: 'Mijn God, heb medelijden met mij en dit arme volk!' Omdat Breda toen in handen van de Spanjaarden was, werd het lichaam van de prins niet in Breda begraven bij zijn Nederlandse voorouders, maar in Delft, waar in de Nieuwe Kerk nog de grafkelder van de familie is. Zijn hofpredikant Jean Taffin was een voorloper van de Nadere Reformatie.

Na de dood van Willem van Oranje

Als 'vader des vaderlands' blijft Willem I tot de verbeelding spreken. Dat blijkt wel uit hetgeen reeds vóór de moordaanslag door de dichter van het Wilhelmus werd genoteerd: 'Lijf en goet al te samen heb ick u niet verschoont.' Ook in nationale liederen werd tot uiting gebracht dat God het volk en Oranje bijstond. Te denken is aan de bundel van Adriaan Valerius, met *Gelukkig is het land dat God de Heer' regeert*, of het *Wilt heden nu treden voor God de Heere*. Omdat Oranjes oudste zoon Filips Willem (die rooms bleef) als gijzelaar naar Spanje was ontvoerd, is de nog jeugdige Maurits stadhouder geworden. Maurits evenaarde zijn vader in beleid, dapperheid en voorzichtigheid, maar overtrof zijn vader in de krijgskunde. Hij handhaafde de hervormde godsdienst tijdens de remonstrantse woelingen, voorafgaande aan de Dordtse Synode (1618-'19). Zijn trouweling was Willem Lodewijk van Nassau, de oudste zoon van graaf Jan. Deze neef was een godvrezend staatsman, die als stadhouder van de drie noordelijke provincies veel deed voor de reformatie van staat, school en kerk. Ds. Johannes Bogerman bezocht Maurits toen deze stervende was en schreef over het christelijk overlijden van Maurits. Het was Frederik Hendrik die in 1625 zijn halfbroer opvolgde. De voorzichtigheid van de prins was alom bekend. Het was zijn gewoonte bij bepaalde zaken te zeg-

gen 'dat hy er sich eerst noch eens op beslapen moest, om te sien, of er niet beters aan te doen ware.' Ook hij was een goed stadhouder, die echter oogluikend toeliet dat verbanen remonstrantse dominees zijn teruggekeerd. Frederik Hendrik, de 'stedendwinger', bezorgde de familie door de bouw van paleizen en zijn hofcultuur een vorstelijk aanzien. Het prestige van de Oranjes was inmiddels zo groot, dat het Engelse koningshuis met zowel Willem II als Willem III huwelijksbanden aanknoopte. De zoon van Frederik Hendrik, Willem II, bereikte geen hoge leeftijd, maar was ook een kundig militair én de stadhouder die in 1648 de vrede van Münster sluiten kon.

Zijn zwager heette Willem Frederik van Nassau. Hij was gehuwd met Albertina Agnes, een dochter van Frederik Hendrik. Deze Friese stadhouder was een nakomeling van graaf Jan. Over het godsdienstig leven van Willem II kan weinig positiefs gezegd worden. Willem Frederik merkte over hem op: 'Hij gaat weinich ter kerck, jaecht veul en slaept lang.' Zelf bezocht de gewetensvolle Willem Frederik gaarne de kerkdiensten waarin orthodoxe predikanten voorgingen. Hij had berouw over z'n vele zonden en beleed zijn geloof en uitzien naar de Verlosser.

(wordt vervolgd)

Zwijndrecht, C.R. van den Berg.

stijnen. Met hoeveel wreedheid hebben ze deze afgekeurde dienstknecht, deze verloren zoon van Israël, toegetakeld!

En nu kan de vraag gesteld worden: wie is het meest representatief voor het heidendom? Is dat Ebed-Melech, die zich met Gods volk verbonden wist? Of zijn het de Filistijnen, die een bittere vijandschap openbaarden? Anders gezegd: wat is het beeld dat het Oude Testament geeft van de vreemdeling, de buitenlander, de heidense volken?

De inwoners van Kanaän

Laten we maar beginnen met de inwoners van Kanaän. Reeds in de tijd van Abraham worden ze genoemd: "de Keniet en de Keniziet en de Kadmoniet en de Hethiet en de Fereziet en de Refaïeten en de Amoriet en de Kanaäniet en de Girgasiet en de Jebusiet" (Gen. 15:19-21). In Deuteronomium wordt het aantal van deze volken beperkt tot zeven: "de Hethieten en de Girgasieten en de Amoriëten en de Kanaänieten en de Ferezieten en de Hevieten en de Jebusieten, zeven volken die meerder en machtiger zijn dan gij" (Deut. 7:1). De Israëliëten mochten geen verbond met deze volken maken, maar moesten hen uitroeien (vs. 2). Zij mochten niet met hen trouwen, moesten hun altaren en beelden breken, en hun bossen omhakken (Gideon). Israël was namelijk een heilig volk voor de Heere (Deut. 7:6), dat geen gemeenschap mocht hebben met de zondige praktijken in het land.

Hoewel de Israëliëten tijdens de verovering van Kanaän veel inwoners "met de ban sloegen" (verg. Jozua 6:21), hebben zij in ongehoorzaamheid aan het bevel des Heeren niet alle Kanaänieten uitgeroeid (Joz. 15:63 en 16:10; Richt. 1). Deze nalatigheid is het volk duur komen te staan, omdat deze heidenen voor hen een voortdurende verleiding tot afgoderij waren. Met name de dienst van Baäl heeft onder Israël zijn duizenden verslagen.

Een andere geduchte tegenstander van Israël, met name in de tijd van de richteren en de eerste koningen, was het volk der Filistijnen. Afkomstig van Kaftor, het huidige Kreta (Deut. 2:23; Jer. 47:4 en Amos 9:7), had dit woeste volk zich gevestigd in het kustgebied dat tegenwoordig de

De vreemdeling in Bijbels perspectief

- gegevens in het Oude Testament -

(2)

Er is een prachtige geschiedenis in het Oude Testament over een Moorman die Jeremia te hulp kwam (zie Jer. 38:1-13). Jeremia was in een diepe kuil geworpen door zijn eigen volksgenoten (de leidinggevendenden in Jeruzalem) en hij zou daar zeker zijn omgekomen, ware het niet dat Ebed-Melech, de knecht van koning Zedekia, het voor hem opnam. Ebed-Melech kreeg 30 man tot zijn beschikking en met touwen trok men Jeremia uit de kuil. Heel nauwkeurig

wordt ons beschreven hoe dat is gebeurd. Die zwarte man reikte de profeet oude lompen aan om die onder zijn armen te leggen, zodat zijn oksels niet verwond zouden worden door de touwen. Zoveel hoogachting voelde Ebed-Melech voor Gods knecht en zoveel liefde mocht hij openbaren in een tijd waarin Israël zich had afgekeerd van het Woord en de dienst des Heeren!

Als het over niet-Joden gaat, dan zouden we echter ook een heel ander verhaal kunnen noemen. Het is de geschiedenis van Simson, wiens ogen werden uitgegraven door de Fili-

Gazastrook heet. De belangrijkste steden waren Gaza, Gath, Ekron, Askelon en Asdod. In de strijd met Israël ten tijde van koning Saul was Goliath hun kampvechter. De Filistijnen ware bittere vijanden van Israël. Van een vredig optrekken met elkaar is in het Oude Testament geen sprake.

Na de ballingschap zijn het vooral Ezra en Nehemia geweest die er voor gewaakt hebben dat Israël alleen zou wonen en dat geen vreemde goden gediend werden. Was het niet voornamelijk om de zonde van afgoderij dat Israël in ballingschap werd gevoerd naar Assur (722 voor Chr.) en Juda naar Babylon (597, 586, 581)? Degenen die uit Babel mochten terugkeren, hadden hun les geleerd. Wel moesten Ezra en Nehemia met smart constateren dat er toch weer gemengde huwelijken werden gesloten (Ezra 9 en 10; Neh. 13). Er waren Joden die Asdodische, Ammonitische en Maobitische vrouwen hadden gehuwd. Hun kinderen spraken half Asdodisch en konden geen Hebreeuws spreken (Neh. 13:23,24). Op aandrang van Ezra en Nehemia werden deze vreemde vrouwen weggezonden. Met de volkeren van Kanaän moest kennelijk korte metten worden gemaakt. Anders was het met degenen die in Kanaän als vreemdeling en bijwoner verkeerden.

De volken rondom Israël

We letten echter eerst op de volken die Israël omringen. Stond men positief of negatief tegenover hen? Een eenduidig antwoord is op deze vraag niet te geven. In het algemeen heeft Israël weinig genoeg gehad van de naburige volken. Veel last heeft men gehad van de Amalekieten. Dit volk moest op Gods bevel geheel worden uitgedelgd. Zelfs tot in de tijd van Esther stak Amalek zijn kop op om Israël te krenken.

Veel vijandschap heeft men ook ondervonden van de Edomieten. Als nakomelingen van Ezau, Jakob's tweelingbroer, hebben de Edomieten nooit anders gedaan dan Israël zijn erfdeel betwisten. Werd Israël aangevallen, verzwakt of weggevoerd door andere volken, dan stond Edom erbij als lachende derde. Hun leedvermaak was spreekwoordelijk.

Heel anders stond het met de Tyriërs. De inwoners van Tyrus en Sidon hebben zich niet als tegenstanders van

Israël geopenbaard. Koning Hiram had zelfs een goede verstandhouding met koning David en leverde hem hand- en spandiensten bij de voorbereiding van de tempelbouw. Wel stonden de Tyriërs en Sidoniërs bekend om hun streven naar welvaart en genot. Ze waren echte handelaren en bijzonder materialistisch ingesteld. Ook heeft Ezechiël een scherpe veroordeling uitgesproken in zijn klaagzang over de koning van Tyrus. Maar nergens krijgen wij de indruk dat Israël van dit volk te lijden heeft gehad.

Weer anders staat het met de grootmachten van het Oude Oosten: Assyrië, Babel, Egypte, de Meden en de Perzen. Israël is als het ware een speelbal geweest in de strijd tussen deze grote mogendheden. En toch was het de HEERE, de God van Israël, Die alles beheerste en bestuurde naar Zijn raad. Opmerkelijk is de wijze waarop Jeremia Babel heeft beschouwd. Koning Nebukadnezar was voor hem een tuchtroede in de hand des Heeren om het trouweloze volk van Juda te straffen vanwege hun zonden en om het overblijfsel te kastijden tot hun nut en zaligheid. Babel was ook het symbool van afgoderij, hoogmoed en wreedheid jegens het volk des Heeren. God zou op Zijn tijd met hen afrekenen. Maar de Heere heeft hen willen gebruiken als een middel tot verootmoediging. Jesaja heeft mogen wijzen op Kores, de koning van de Meden en Perzen, die ook een middel in Gods hand zou zijn. Geen middel om te tuchtigen, maar een knecht des Heeren om vrijheid uit te roepen voor Israëls verdrevenen. De profeten mochten het toneel der volken beschouwen in hemels licht. Het ging uiteindelijk om Gods eer en heerlijkheid.

Leerzaam is ook de plaats van Egypte in de Bijbel. Enerzijds is Egypte het oord van slavernij en verschrikking, het diensthuis en de ticheloven, het land van Cham en het rijksgedebied van de Farao's, symbolisch voorgesteld door de draken en in het bijzonder de Leviathan. Anderzijds is het de plaats waar Abram toevlucht zocht en waar Jakob met zijn huisgezin mocht wonen, het land waarover Jozef als onderkoning heeft geregeerd, de grootmacht waar bij Israël dikwijls hulp zocht tegenover de dreiging van Assyrië en Babel (hoewel Egypte dan een riet-

staf bleek te zijn die Israëls hand niet steunde, maar doorboorde). Opvallend is dat Jozef en Maria met hun Kind, op de vlucht voor Herodes, een schuilplaats mochten vinden in Egypte en dat er een grote Joodse gemeenschap is geweest aan het begin van onze jaartelling (hoewel ook de eerste antisemitische uitbarsting daar heeft plaatsgevonden). En zeer indrukwekkend is de heilsprofeetie over Egypte in Jesaja 19. "Want de HEERE der heirscharen zal hen zegenen, zeggende: Gezegend zij Mijn volk, de Egyptenaars, en de Assyriërs, het werk Mijner handen, en Israël, Mijn erfdeel" (vs. 25).

De vreemdeling in Israëls poorten

In de wet die de Heere bij de berg Sinai aan Israël heeft gegeven, wordt meer dan eens aandacht besteed aan de vreemdelingen die in hun midden verbleven. Er waren vluchtelingen die bij hen kwamen schuilen. Er liepen handelswegen door het land die zorgden voor de aanwezigheid van buitenlanders in Israëls steden. Daarnaast waren er gastarbeiders die werkten in de bouw, in een bepaald handwerk of in de landbouw. Deze vreemdelingen hadden niet alleen plichten, maar ook rechten. Ze zouden in vier categorieën kunnen worden verdeeld.

Allereerst is daar de *buitenlander* ('nochri' of 'nechaar' in het Hebreeuws). Hij had geen speciale rechten of officiële status. Hij is een doorreizende vreemdeling, handelaar of reiziger (zie bijv. 2 Sam. 15:19). In het gunstigste geval deelt hij in de spontane gastvrijheid van de bevolking.

Dan is daar de *vreemde* ('zaar' in het Hebreeuws). Hij wordt genoemd in Leviticus 22:10. Het offer van de heilige dingen mocht hij niet eten. Hij is een vreemdeling in de meest negatieve zin van het woord, een vijand die onder de militaire wetgeving viel, een indringer. In Jeremia 30:8 en 51:51 is hiervan sprake.

In de derde plaats is daar de *bijwoner* ('toshav' in het Hebreeuws). Hij had wel wat meer rechten dan de vreemde. Zo mocht hij gebruik maken van het recht om in bepaalde gevallen te vluchten naar de vrijstad (Num. 35:15).

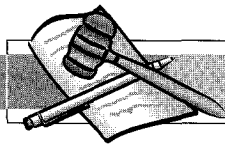
De beste positie werd ingenomen door de *vreemdeling* ('geer' in het Hebreeuws). Hij had nogal wat rechten. In Exodus 22:21 lezen we: "Gij

zult de vreemdeling geen overlast aandoen, noch hem onderdrukken, want gij zijt vreemdelingen geweest in Egypte" (zie ook Jer. 7:6 en Zach. 7:10). Wie de vreemdeling onderdrukt, krijgt met de Heere te doen (vers 24). De Heere heeft immers de vreemdeling lief (Deut. 10:18). Hij bewaart de vreemdeling (Ps. 146:9). De vreemdeling mocht delen in de tienden die de Israëlieten elke drie jaar afdroegen voor de sociaal zwakken: wees, weduwe, Leviet en vreemdeling (Deut. 26:12). Hij kon deelnemen aan de feestmaaltijden ter gelegenheid van de drie grote feesten onder Israël. Hij mocht ook in de tempel komen om te bidden. Mooi is het om te lezen dat de vreemdeling recht had op de nalezingen van de jaarlijkse koren-, druiven- en olijvenoogst. Bovendien mocht hij de hoeken van het veld afoogsten (Lev. 19:10 en 23:22). Het is van deze 'armenwet' dat de Moabitische Ruth gebruik maakte (Ruth 2:2) Zij kwam schuilen onder de vleugels van Israëls God (vs.12).

Van plichten is echter ook sprake. De vreemdeling moet de sabbat heiligen (Ex. 20:10). In de onderhouding van dat gebod ligt tegelijk een zegen. Ook hij mag delen in de rust. De vreemdeling moet (of mag) eten van ongezuurd brood in de paasweek (Ex. 12:19 en 49). Het nuttigen van bloed is hem verboden (Lev. 17:10), evenals de afgodendienst (Lev. 20:2). In het algemeen kan gezegd worden dat voor de vreemdeling dezelfde plichten golden als voor de Israëlieten (Lev. 24:22 en Num. 15:14-16). In andere opzichten was de vreemdeling achtergesteld. Het huwelijk van een Israëliet met de dochter van een vreemdeling was verboden. Een vreemdeling die slaaf was geworden van een Israëliet, werd in het jubeljaar niet bevrijd van zijn heer. Bovendien kon een vreemdeling nooit erfelijk grondbezit verkrijgen (zie echter Ezech. 47:21-23). Als hij een stuk grond van een verarmde Israëliet gekocht had, dan verviel dit in het jubeljaar weer aan de oorspronkelijke eigenaar (Lev. 25).

Toch was de situatie van een vreemdeling in Israël uitzonderlijk gunstig in vergelijking met de omringende landen en volken. Een vreemdeling was daar in feite vogelvrij.
(wordt vervolgd)

Veenendaal, ds. C. Sonneveld.

Kerknieuws

Beroepen:

te Emmeloord: ds. J. Schipper te 's-Gravenpolder;
te Klaaswaal: ds. L. Blok te Ermelo;
te Middelburg-Centrum: ds. C.J. Meeuse te Nunspeet;
te Oud-Beijerland: ds. F. Mulder te Scherpenzeel.

Bedankt:

voor Zoetermeer: ds. A. Schot te Krimpen a/d IJssel.

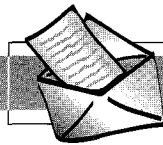
GEZONDHEID DS. R. KATTENBERG

Ds. Kattenberg laat weten, dat hij zich, als gevolg van een heupoperatie, genoodzaakt ziet alle toezeggingen voor preekbeurten in het eerste halfjaar 2002, in te trekken.

De Heere gedenke onze ambtsbroeder naar lichaam en ziel in deze maanden en verlene hem genadig algeheel herstel. Zijn getrouwheid in Christus moge verder door hem worden ervaren: "Ik riep met mijn stem tot de Heere en Hij verhoorde mij van de berg Zijner heiligheid. Sela. Ik lag neder en sliep; ik ontwaakte want de Heere ondersteunde mij". Psalm 3.

KERKELIJK JAARBOEK GEMEENTE ELSPEET

Vanaf heden is de scriba
J.M. van Koeveringe
Ploegweg 49
8075 BV Elspeet
tel. 0577-492102 (blz. 148)

Berichten

JUBILEUMBOEK KRABBENDIJK

Het jubileumboek 'Uw trouw is groot!', uitgegeven t.g.v. het 75-jarig bestaan van de Julianaschool te Krabbendijke en besproken door ds. J. Schipper in 'De Saambinder' van 3 januari jl. kan besteld worden bij de secretaris van het schoolbestuur: A.J. Meeuwsen, Kruisbessestraat 47, 4413 DA Krabbendijke. Tel. 0113-503035 (prijs € 11,35 excl. verzendkosten).

15+ JONGERENBIJEENKOMST

D.V. zaterdag 16 februari zal er een 25-jarige 'jubileum' jongerenbijeenkomst gehouden worden in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente in Meliskerke.

Ds. J. Schipper hoopt een inleiding te houden over: Eén ding is nodig!

Jongerenkoor "Het Kleinood" uit Aagtekerke o.l.v. Jan Wisse, zorgt voor een muzikaal programma. Aanvang 19.45 uur. Alle 15+ jongeren welkom.

Organisatie:

Commissie Jeugdzorg Classis Middelburg

CONTACTBIJEENKOMST VOOR MENSEN MET EEN HANDICAP

D.V. zaterdag 9 februari a.s. hopen wij weer een contactbijeenkomst te houden voor mensen met een handicap in gebouw 'Salem' van de Gereformeerde Gemeente aan de Molenstraat 16 te Nieuwerkerk. Aanvang kwart voor 2. Ouders, verzorg(st)er(s) en belangstellenden zijn ook hartelijk welkom op deze contactmid-

dag van de afd. Flakkee/Schouwen/Tholen van de oudervereniging "Helpende Handen" voor gehandicapten vanuit de Gereformeerde Gemeenten.

HELPEDE HANDEN, AFDELING WERKENDAM E.O.

Uitnodiging tot het bijwonen van onze jaarvergadering op D.V. dinsdag 19 februari 2002 in een zaal van de "Bethelkerk", Sigmondstraat te Werkendam. Om 19.30 uur wordt u verwacht, waarna we om 19.45 uur willen beginnen.

GEWIJZIGD BERICHT: VAKANTIEWEKEN VOOR KINDEREN EN JONGEREN UIT HET SPECIAAL ONDERWIJS

De Commissie Vakantieweken Gehandicapten, uitgaande van de VBBG, organiseert D.V. in de zomervakantie weer vakantieweken voor kinderen die naar het Speciale (Basis) Onderwijs gaan en voor jongeren die op het Praktijkonderwijs (het vroegere Voortgezet Speciaal Onderwijs) zitten of zaten. Er zijn twee weken voor kinderen van 10 tot en met 12 jaar, één week voor de leeftijd van 13 tot en met 17 jaar en twee weken voor jongeren van 18 tot en met 35 jaar. Voor de weken voor kinderen van 10 tot en met 12 jaar en voor de 18+ weken zijn nog verschillende open plaatsen. Voor informatie en aanmelding kunt u bellen naar A. de Vries, tel. 033-2866416.

EXCURSIE VOGG AFDELING WEST
Op D.V. zaterdag 16 februari a.s. hopen we onze jaarvergadering te houden in de kerk van de Gereformeerde Gemeente te Zwijndrecht. Na het korte huishoudelijke gedeelte zullen we het onlangs opgeknapte orgel bekijken. Een van de organisten van de kerk zal iets over het orgel vertellen en laten horen. Daarna is er de gelegenheid zelf het orgel te bespelen. Ook nu is iedereen weer van harte welkom. Het adres van de kerk is: Burg. Jansenlaan 37, Zwijndrecht, Aanvang 14.00 uur.

CONFERENTIE PSYCHIATRIE - WOERDEN

Op D.V. vrijdag 15 februari 2002 wordt de conferentie Psychiatrie gehouden in één van de zalen van de kerk van de Gereformeerde Gemeente te Woerden. Het thema is: "Toekomst van de psychiatrische patiënt". Dr. R. Seldenrijk zal spreken over 'Ethiek van de sociale context', drs. A. Molenaar over 'Psychiatrische zorg bij weinig perspectief' en ds. P. Mulder over 'Pastorale zorg in perspectief'. Om 16.00 uur begint het programma (vanaf 15.30 uur inloop met koffie) en om 20.30 uur zal de bijeenkomst worden gesloten. Voor een maaltijd wordt gezorgd. Er zijn geen kosten aan de bijeenkomst verbonden. Belangstellenden kunnen zich rechtstreeks opgeven bij de Jeugdbond. Telefoon: 0348-489948.

LANDELIJKE CONTACTDAG KINDEREVANGELISATIE

We houden de jaarlijkse landelijke contactdag kinderevangelisatie op D.V. zaterdag 16 februari in één van de zalen bij het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Gouda. Het thema van de dag is:

"Kinderevangelisatiewerk onder asielzoekers"

Ons land wordt steeds meer een multi-culturele samenleving. Er is een nieuw zendingsterrein in ons eigen land. Zoveel mensen met een andere godsdienst zijn naar Nederland gekomen. Hier zijn grote openingen voor de verspreiding van Gods Woord. Aan de kinderen van deze asielzoekers kunnen we de boodschap voorhouden van redding door het geloof, uit genade alleen!

In de lezing, die **dh. J. Commelin** voor ons zal verzorgen, wordt dit thema op een praktische wijze uitgewerkt. Daarna is er gelegenheid **dh. Commelin** vragen te stellen over het onderwerp.

Om 9.30 uur is de ontvangst met koffie en om 9.45 uur wordt de bijeenkomst geopend. Tijdens de middagpauze zullen we gezamenlijk de maaltijd gebruiken, en is er de mogelijkheid materiaal te bekijken en elkaar te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen. Na de pauze, om 13.00 uur ronden we de contactdag af, zodat u weer op tijd thuis kunt zijn.

Wij nodigen u alvast van harte uit deze dag bij te wonen. We hopen dat velen zullen komen en dat we een heel goede dag met elkaar mogen hebben.

Voor informatie: tel. 079-593 2602.
(Mw. K. van Dam-v.d. Werfhorst)

OPROEP RUSTIGE VAKANTIEWEEK IN LUNTEREN

Evenals voorgaande jaren organiseert de Commissie Vakantieweken Gehandicapten deze zomer opnieuw één rustige vakantie-week voor ouderen en voor hen, die gezien de leeftijd of de gezondheid het kalm aan moeten doen. U kunt zich daarvoor nu reeds aanmelden. Voor deze vakantie-week is een gedeelte (een vleugel) gehuurd in het 'Congreshotel De Werelt' in Lunteren. Dit is hetzelfde oord en hetzelfde gebouw, dat tot vorig jaar "De Blijde Werelt" heette. Deze vakantie-week voor **niet-gehandicapte ouderen**, die eventueel enige hulp nodig hebben bij de zelfverzorging of bij het toedienen van medicamenten zal worden gehouden van D.V. **zaterdag 20 tot en met 27 juli a.s.**

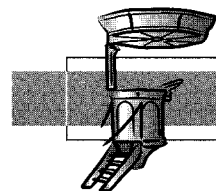
Voor eventuele medische hulp is een verpleegkundige in de staf en een arts in het oord aanwezig. Mits tijdig opgegeven, kan

met alle dieetwensen worden gerekend. Op zondag zullen in het oord twee kerkdiensten worden gehouden, waarin één van onze predikanten hoopt voor te gaan en die door een ieder kan worden bijgewoond. Verder worden er in de week diverse activiteiten georganiseerd, waarbij rekening wordt gehouden met het doel van de vakantie-week.

Er is één dag een excursie met een bus en de andere activiteiten vinden plaats in en rondom het oord in de prachtige bossen in Lunteren. In de ruime tweepersoonskamers bevinden zich een wastafel, douche en toilet. De kosten van de week bedragen per persoon € 272.

Wilt u zich aanmelden voor deze rustige vakantie-week in eigen sfeer óf wilt u misschien eerst nog nadere inlichtingen? Belt u dan op korte termijn naar mevrouw J. de Blois-van Kempen te Krimpen aan den IJssel, telefoon 0180-520895.

De ervaring heeft ons geleerd, dat een spoedige aanmelding gewenst is omdat de vakantie-week snel volgeboekt kan zijn.

Predikbeurten

ZONDAG 10 FEBRUARI 2002

Aagtekerke 9.30 en 14.30 en 19.00 uur leesdienst; Aalburg 9.30 en 18.00 uur ds. J. de Pater; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. v/d Heiden; Almelo 18.30 uur ds. Tuinier; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur ds. Visscher; Apeldoorn 16.00 uur dhr. van Boven; Arnhem 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Barneveld 9.30 uur en 19.00 uur ds. Hogchem; Beekbergen 10.00 en 19.00 uur dhr. van Boven; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur ds. Gunst; Berkenwoude 9.45 uur ds. Paul en 19.00 uur ds. Clements; Bodegraven 10.00 en 18.30 uur ds. Bac; Boskoop 9.30 en 16.30 uur ds. Golverdingen; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 19.00 uur ds. Schot; Capelle a/d IJssel-West 10.00 en 17.00 uur ds. Moerkerken; Dirksland 10.00 en 18.00 uur ds. den Boer; Doetinchem 9.30 en 15.00 uur ds. Driessen; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. P. Mulder; Drachten 9.30 uur ds. Mol; Elspeet 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Emmeloord 18.00 uur ds. Vreugdenhil; Enschede 15.00 uur ds. van Dieren; Enter 9.30 en 15.00 uur ds. Baan; Ermelo 9.30 en 18.30 uur ds. L. Blok; Genemuiden 9.30 en 15.30 uur ds. Melis; Gorinchem 14.30 uur ds. Verweij; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. Clements; 's-Gravenhage 10.00 en 16.30 uur dhr. Hoogerland; 's-Gravenpolder 9.30 uur (H.A.) en 18.00 uur (H.D.) ds. Schipper en 14.00 uur leesdienst; Groningen 10.00 uur ds. Vreugdenhil en 16.00 uur leesdienst; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur ds. Silfhout; Houten 11.00 en 16.30 uur ds. v/d Net; Kampen 9.30 en

15.00 uur ds. Veenendaal; Kapelle-Biezeling 9.30 en 18.00 uur ds. Tanis en 14.00 uur leesdienst; Krabbendijke 9.30 en 14.00 uur ds. de Wit en 18.30 uur ds. A.B. v/d Heiden; Krimpen a/d IJssel 10.00 en 16.30 uur ds. Schot; Lelystad 15.30 uur ds. Vreugdenhil; Marknesse 14.30 uur ds. L. Blok; Meeuwen 14.30 uur ds. M. Karens; Middelburg-Centrum 9.30 en 18.30 uur ds. Meeuse en 14.00 uur leesdienst; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. van Gelder en 14.00 uur leesdienst; Middelharnis 9.30 uur (H.A.) en 18.00 uur ds. J. Karels; Mijdrecht 19.00 uur ds. v/d Net; Moerkapelle 9.30 en 18.30 uur leesdienst; Nieuw Beijerland 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Nieuwdorp 14.30 uur ds. Meeuse; Nijkerk 9.30 en 18.30 uur ds. Beens; Nunspeet 9.30 en 15.00 uur leesdienst; Oostburg 10.00 uur (H.A.) en 19.00 uur ds. C. Harinck; Oosterend-Texel 11.15 en 16.30 uur ds. van Dijk (Ned. Herv. Kerk); Oostkapelle 9.30 en 15.00 uur ds. A.B. v/d Heiden; Opheusden 10.00 en 18.30 uur ds. J. Karens; Oud Beijerland 19.00 uur ds. Silfhout; Poederoyen 15.00 uur ds. W.J. Karels; Puttershoek 10.00 uur ds. van Aalst; Rhenen 19.00 uur ds. Neele; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur leesdienst; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur ds. van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 15.00 uur ds. Schreuder; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rotterdam-Centrum 10.00 en 17.00 uur ds. Mijnders; Rotterdam-IJsselmonde 9.30 en 16.30 uur ds. Baaijens; Rotterdam-Zuid 14.30 uur ds.

P. Mulder; Rotterdam-Zuidwijk 16.30 uur ds. Paul; Scherpenisse 9.30 en 18.30 uur ds. Brugge en 14.00 uur leesdienst; Scheveningen 19.00 uur dhr. Hoogerland; Sint Philipsland 15.00 uur ds. de Jongste; Soest 19.00 uur ds. Visscher; Spijkenisse 10.00 en 16.30 uur ds. F. Harinck; Sprang-Capelle 9.30 en 15.00 uur dhr. G. Pater; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur dhr. Verschuure; Terneuzen 10.00 uur leesdienst en 15.30 uur ds. C. Harinck; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur ds. Tuinier; Tholen 10.00 en 18.30 uur ds. de Jongste en 14.30 uur leesdienst; Tricht-Geldermalsen 10.00 en 18.30 uur ds. Verweij; Uddel 11.15 en 18.30 uur ds. Mouw (Ned. Herv. Kerk); Urk 10.00 uur (H.A.) en 17.00 uur ds. van Krimpen; Veen 14.30 uur ds. J. de Pater; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur ds. Neele; Vlaardingen 17.00 uur ds. van Aalst; Vlissingen 15.00 uur ds. van Gelder; Waarde 9.30 en 14.00 en 18.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wageningen 10.00 en 18.30 uur ds. Kleppe; Wemeldinge 15.00 uur ds. Moens; Werkendam 10.00 en 18.00 uur ds. M. Karens; Woerden 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Zaandam 10.00 uur (H.A.) en 16.30 uur ds. Boogaard; Zeist 10.00 en 18.30 uur ds. van Eckveld; Zoetermeer 15.00 uur dhr. Verschuure; Zwolle 19.00 uur ds. Baan.

DINSDAG 12 FEBRUARI 2002

Borssele 19.30 uur ds. Meeuse; Dirksland 19.30 uur ds. den Boer (bijbellezing); Drachten 19.30 uur ds. van Dieren; Meeuwen 19.30 uur ds. Mondria; Naaldwijk 19.45 uur ds. A.B. v/d Heiden; Poortvliet 19.30 uur ds. Moens; Westzaan 19.30 uur ds. F. Mulder.

WOENSDAG 13 FEBRUARI 2002

Dinteloord 19.30 uur ds. Schot; Dordrecht 19.45 uur ds. P. Mulder (bijbellezing); Enkhuizen 19.30 uur dhr. Hoogerland; Groningen 20.00 uur ds. Vreugdenhil; Haarlem 19.30 uur ds. van Aalst; Hellevoetsluis 19.30 uur ds. Silfhout; Hilversum 16.45 uur ds. Veenendaal; Leiderdorp 19.30 uur dhr. Verschuure; Oud Beijerland 19.30 uur ds. Schipper; Ouddorp 19.30 uur ds. Meeuse; Rhenen 19.30 uur ds. Neele; Rijssen-Noord 19.30 uur ds. van Dieren; Rotterdam-Alexanderpolder 19.30 uur ds. Kleppe; Rotterdam-IJsselmonde 19.30 uur dhr. G. Pater; Urk 10.00 en 17.00 uur ds. van Krimpen (biddag); Veenendaal 19.30 uur ds. J. Karels; Vlissingen 19.30 uur ds. de Jongste; Zwolle 19.30 uur ds. Melis.

DONDERDAG 14 FEBRUARI 2002

Capelle a/d IJssel-Middelwatering 19.45 uur ds. B. v/d Heiden; De Valk-Wekerom 19.30 uur ds. Beens; Kampen 19.30 uur ds. Visscher; Leerdam 19.30 uur ds. Beens; Oosterend-Texel 19.30 uur ds. van Dijk (bijbellezing); Poortugaal 19.30 uur ds. Veenendaal; Ridderkerk-Slikkerveer 19.30 uur dhr. van Boven; Vlaardingen 19.30 uur ds. van Eckveld (voor de zending);

VRIJDAG 15 FEBRUARI 2002

Den Helder 19.30 uur ds. v/d Net.

EVANGELISATIESAMENKOMSTEN Alkmaar:

Evangelist G. Baan om 10.00 uur en 17.00 uur leesdienst. Kerkgebouw 't Wuiver 2-a, Oudorp NH, gem. Alkmaar.

Amsterdam:

Evangelist J. Krijgsman; Bij Simon de Looier, Looiersgracht 70; dienst iedere zondag om 10.30 uur. Catechisatie: dinsdagavond om de twee weken 18.15 uur.

Emmen:

Evangelist C. van Drunen; kerkgebouw Prinsesselaan 6-1 te Emmen; diensten iedere zondag om 9.30 en 15.30 uur.

Leeuwarden:

Evangelist G. van de Breevaart; Kerk van de Zevende Dags Adventisten, Eskwerd 1; diensten iedere zondag om 9.30 en 16.00 uur.

Merksem:

Evangelist J. Witte; Prot. Kerk, Oude Barreelei 64; diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur.

Tilburg:

Evangelist H.J. v.d. Boogaart; kerkgebouw Offenbachstraat 105-107; diensten iedere zondag om 10.00 en 18.30 uur. Bijbelstudie: iedere woensdagavond om 20.00 uur.

Advertenties

TE HUUR in ENTER
(nabij Rijssen) een geheel vrij en rustig gelegen vakantieboerderij (z.i.e.h.), 8 pers.
Meivakantie ook nog vrij.
Fam. Morsink, tel. 0547-383712.

TEXEL. Ruim gelegen 6-8 pers. bungalows, 3-sl.k., wasm. en 4-6 pers. stacaravans, 2 sl.k., douche. Bel voor de folder: 0222-318391. Vakantieoord 'De Verrassing', Bijenkorfweg 6, Oosterend.

TE HUUR Luxe toercaravan met voortent, max. 6 pers. op gezellige minicamping in Woudenberg.
Huurprijs €100,- p.w.
excl. kampeergeld. Tel. 0182-580001

Voor een paar dagen of langer, gezelligheid en sfeer, **PENSION DE PEEL**, gelegen in de mooie Betuwe, waar het gewoon goed is. Fam. Knuivers, Boveneindsestraat 14, 4041 EJ Kesteren. Tel. 0488-481687.

TE HUUR op Veluwe (Emst)
Gezellige schone
VAKANTIEWONING bij boerderij
5 pers. wasm, linnengoed, cv. aanw.
Veel privacy. Vanaf 8 febr. weer beschikbaar. Inl. 0578-613395.

Te huur voor het hele jaar door: Ruime **vakantiewoning** met 8 slaapplaatsen in **Alberta-Canada**, omgeving van Lethbridge. Dicht bij Watterton Park en Amerikaanse grens. U hebt een schitterend uitzicht op de prairie en de Rocky Mountains. Voor inlichtingen: 0571-292950.

Jong stel zoekt goedkope
WOONRUIMTE (huur of koop)
in omgeving van Barneveld/Ede.
Tel. 0342-416557.

BKG

Principieel,
Praktisch &
Plezierig!

Stichting Bureau
Kraam & Gezinshulp

0341-270778

Telefonisch bereikbaar van
8.30 uur tot 10.00 uur of spreek
onze voicemail in!

**Ziet, de
Bruidegom komt!**

Belijdenis-
geschenk!

Interessante SRB-lezingen over de tekenen der tijden, de wederkomst en het verlangen naar de hemel. Nu volop actueel.

**EURO-
PRIJS: 14,-**

163 pag.
mooie
uitv.

Vorige jubileum-
bundel "Leer ons
bidden" is nog
verkoopbaar
slechts €12,48

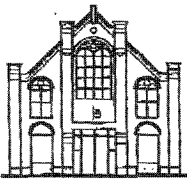
Ds. D.J. Budding,
ds. P. den Butter,
ds. A. Kort, ds. A.
Moerkerken, e.a.

**Uitgeverij
de Ramshoorn**

Bel&Bestel tot 22.00 uur
0113-230 340
of fax: 0113-218 691

Stuur vandaag nog uw bestelling naar: Uitgeverij
De Ramshoorn, Antwoordnummer 860, 4460 WB GOES

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

Bijbelcentrum 'Bij Simon de Looier'

Evangelisatiepost Gereformeerde Gemeente Amsterdam
Looiersgracht 70-72, 1016 VT Amsterdam Tel. 020-6227742

Al uw **boeken en CD's** kunt u bij ons bestellen. De opbrengst is bestemd voor het evangelisatiewerk. Bij een bestelling boven €30 betaalt u geen portokosten. U kunt telefonisch bestellen: **0252-419560 of 079-3417962.**

- Voor een waardige en stijlvolle verzorging van begrafenissen, naar wens van de familie;
- Geen crematies;
- Opbaren met kistkoeling in het sterfhuis of in de voor u bekende aula's;
- Dag en nacht bereikbaar en overal te ontbieden; ook voor de verzorging van de overledene door een gediplomeerde verpleegster.

AL UW PERSOONLIJKE WENSEN WORDEN DOOR ONS IN ALLE RUST EN VERTROUWELIJK BEHARTIGD.

Begrafenisonderneming de Jongh

Kerkstraat 15a, 4181 AA Waardenburg
Tel. 0418-652039

Reepijzer 5
3371 JC Hardinxveld-Giessendam
Tel. 0184-611154

Begrafenisonderneming

Voor uitvaartzorg in :

- ◆ Scherpenzeel
- ◆ De Valk-Wekerom
- ◆ Barneveld
- ◆ Amersfoort
- ◆ Veenendaal
- ◆ Renswoude
- ◆ Kootwijkerbroek
- ◆ Woudenberg

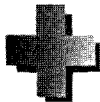
Geen crematies

Prinsenlaan 30

3925 BM Scherpenzeel

Tel. 033 277 0555

Kraamzorg?

RST

Tel. 0342 - 422 324

Postbus 154, 3770 AD Barneveld

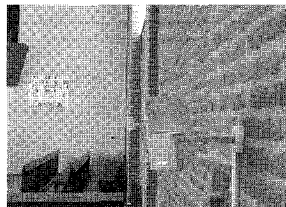
CANADA BEZOEKERS.

Wij hebben twee bej. woningen te huur in het bej. teh. van de Ger. Gem. te Norwich, Ont.
Inl. tel. 001-519-863-2574.

Geluid zoals het hoort!

Ook hier hebben wij het geluid verzorgd!

Van Gelder Elektronica

Carry van Bruggenstraat 33

9422 KM Smilde tel: 0592 415 509

www.vangelderelektronica.nl

begrafenisverzorging T. den Hollander

Begravenissen in Vlaardingen, Rotterdam en omstreken.
Opbaar mogelijkheden in een door u gewenst uitvaartcentrum of thuis met koeling.
Geen crematies.
Dag en nacht bereikbaar.

Mozartlaan 13
3131 ES Vlaardingen
Tel. 010 - 460 05 09
Fax 010 - 435 79 12

Van BOEKHANDEL & UITGEVERIJ Horssen bv

DORPSSTRAAT 100 - 3881 BE PUTTEN
Tel. 0341 36 22 77 Fax 0341 36 20 77

Statenbijbels - Huisbijbels - Kinderbijbels
Kerkbijbels (alles Statenvertaling)
Theologische werken - Dagboeken
Bijbel- en Catechismusverklaringen
Leesboeken voor jong en oud
Voordeelaanbiedingen
Tweedehands en Antiquarisch
Psalm- en Muziekboeken
Bladmuziek (noten en klavarskribo)
CD's en Musicassettes
Boeken- en CD-bonnen
Wens- en Gelegenheidskaarten

't HUYGENSHULJS

voor Restauratie en Verkoop van
Antieke Klokken

Havenstraat 22a 3441 BJ Woerden
tel.: 0348 - 689100 wo. t/m za. geopend

Harkes Begravenissen

Voor een stijlvolle begrafenis

Berkenbroek 7
2811 NZ Reeuwijk
tel. 0182 - 30 04 23

Dag en nacht bereikbaar

Opbaring in iedere door u gewenste rouwkamer of aula.
Thuisopbaring met koeling.

*Wij verzorgen
alleen begrafenissen*

Help Afghaanse vluchtelingen in Iran

Meer dan één miljoen Afghaanse vluchtelingen verblijven in Iran. Via de kerk in Iran verleent het Deputaatschap hulp in afgelegen kampen. Vluchtelingen, hulpverleners en de Iraanse overheid waarderen de inzet van christenen.

Giro 307447

Helpt u mee?

DOE

WEL

DEPUTAATSCHAP TOT HULPVERLENING
IN BIJZONDERE NODEN DER
GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Postbus 615 • 3440 AP Woerden
Tel. 0348-489910 • Fax 0348-483721